

ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ ЗАПРОВАДЖЕННЯ ЕНЕРГОСЕРВІСНИХ КОНТРАКТІВ В УКРАЇНІ КРИЗЬ ПРИЗМУ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ДОСВІДУ

Стаття присвячена проведенню правового аналізу можливого запровадження енергосервісних контрактів в Україні на прикладі досвіду країн Європи, що, на думку автора, більш життєздатно в умовах сучасного розвитку економіки України.

Ключові слова: енергосервісний контракт, європейський досвід.

Сьогодні електроємність ВВП України в кілька разів перевищує аналогічний показник європейських країн. Однією з причин цього є структура української економіки, яка здебільшого складається з електроємних галузей, і надмірно високі витрати електроенергії на виробництво одиниці продукції. Висока електроємність також викликана істотним технологічним відставанням багатьох галузей промисловості та житлово-комунального господарства, а також високим зношенням основних фондів.

Особливістю сучасного етапу структурної перебудови є те, що вона здійснюється в умовах нестачі інвестиційних ресурсів, технологічного відставання і низької конкурентоспроможності вітчизняного виробництва.

Тривалий період спаду обсягів виробництва зумовлений цілим рядом об'єктивних причин, серед яких: залежність країни від імпорту енергоносіїв, багатьох видів сировини, матеріалів і комплектуючих виробів та їх значне подорожчання з переходом на світові ціни у зовнішній торгівлі; велика кількість матеріало- і енергоємних техногенних виробництв із застарілими технологіями та надмірною потребою у капіталовкладеннях. З огляду на складну соціально-економічну ситуацію, необхідність здійснення комплексу цілеспрямованих заходів для стабілізації виробництва і забезпечення економічного зростання на якісно новій основі передбачається, що структурна перебудова проводитиметься не за галузевим принципом, а за такими основними напрямками: реалізація енергозберігаючої моделі розвитку економіки; запровадження нових технологій, активізація інноваційної діяльності у напрямі науково-технологічного оновлення виробництва в усіх галузях економіки з підвищенням

його техніко-економічних показників і забезпеченням конкурентоспроможності продукції на світовому ринку; зменшення ресурсоемності, насамперед енергоемності матеріального виробництва, за рахунок впровадження ресурсо- і енергозберігаючих технологій, згортання та реформування енерго- і ресурсоемних виробництв, переходу до ефективнішої галузевої структури [1].

На сьогодні, основними перешкодами залучення інвестицій до впровадження енергозберігаючих (енергоефективних) заходів у бюджетних установах, а також пов'язаного з цим гарантування прав та законних інтересів суб'єктів підприємницької діяльності, передусім, є відсутність практики із застосування енергосервісного договору, взаємозв'язку між досягнутою економією у бюджетних установах та відшкодуванням витрат на оплату енергосервісних послуг, бюджетних стимулів щодо поступового скорочення видатків бюджетних установ на комунальні послуги та енергоносії та порядку відбору енергозберігаючих (енергоефективних) заходів за критерієм найбільшої ефективності, а також відсутність гарантій сплати бюджетними установами за енергосервісні послуги через обмеженість бюджетних зобов'язань одним роком.

В Україні налічується близько 98 тисяч бюджетних закладів. Рівень витрат на їх опалення у 2–3 рази перевищують відповідний рівень витрат на опалення бюджетних установ країн Європейського Союзу.

Реальним виходом із цієї ситуації є залучення інвестицій та досвіду енергосервісних компаній до впровадження енергоефективних проектів.

Енергосервісна компанія реалізує енергоефективні проекти за власні кошти, які повертає із отриманої економії витрат на оплату спожитих паливно-енергетичних ресурсів та комунальних послуг протягом строку енергосервісного договору.

Положеннями коаліційної угоди (Розділами VIII «Забезпечення прискореного економічного розвитку» та XIV «Забезпечення громадян комунальними послугами та реформування житлової політики») передбачено законодавче запровадження захищених ринкових механізмів інвестування в енергомодернізацію (енергосервісні контракти) для масштабного залучення приватних інвестицій у енергоефективність, істотного зменшення енерговитрат у державному та комунальному секторах економіки, а також залучення приватних інвестицій у підвищення енергетичної ефективності об'єктів державної та комунальної власності (шкіл, ВНЗ, лікарень тощо), у тому числі створення правових підстав для

розвитку механізмів енергосервісного підряду на об'єктах бюджетної сфери, встановлення можливості укладання довгострокових договорів на продаж теплової енергії, виробленої з альтернативних джерел, для бюджетних установ [2].

Розвиток ринку енергосервісних послуг в Україні стримується за об'єктивними причинами, що притаманні для інших держав де на даний час такі послуги отримали широке розповсюдження або тільки запроваджуються. Такими причинами є недосконалість законодавства, відсутність необхідної методології, високі політичні і фінансові ризики. Виходячи із досвіду інших держав Європейського союзу для сталого існування ринку енергосервісних послуг може знадобитися від трьох до п'яти років. В цей період вносяться необхідні зміни до законодавства, розробляється та вдосконалюється методика виміру заощаджень та економічної доцільності заощаджень енергетичних ресурсів. Окрім того, запровадження європейського досвіду енергозберігаючої моделі економіки можливо тільки за умови функціонування стабільної банківської системи та запровадження нових для нашої країни інститутів фінансової підтримки енергосервісних компаній, що зможуть запропонувати доступні банківські продукти.

Енергосервіс в Україні фактично не має своєї попередньої історії. Першим кроком до його запровадження став Закон України «Про запровадження нових інвестиційних можливостей, гарантування прав та законних інтересів суб'єктів підприємницької діяльності для проведення масштабної енергомодернізації».

Відповідно до п. 3 ст. 1 даного закону енергосервісний договір – договір, предметом якого є здійснення енергосервісу виконавцем енергосервісу, оплата якого здійснюється за рахунок досягнутого в результаті здійснення енергосервісу скорочення споживання та/або витрат на оплату паливно-енергетичних ресурсів та/або житлово-комунальних послуг порівняно із споживанням (витратами) за відсутності таких заходів [4].

Таким чином енергосервісний договір це комбінований договір, що складається з частини притаманної для договорів підряду а саме: містить перелік енергозберігаючих заходів пов'язаних із утепленням приміщень, застосування нових, більш економічних засобів освітлення, перехід на альтернативні види пального, скорочення викидів та скидів та інше, що виконує одна сторона договору а інша сторона зобов'язується прийняти та оплатити виконані роботи. Проте умовою оплати є не сам факт ви-

конання робіт, а факт зменшення споживання паливно-енергетичних ресурсів або витрат на їх оплату або і перше і друге одночасно, які існували б за відсутністю енергосервісного договору.

Одразу варто відмітити, що виконання цього нового та нестандартного договору для нашої країни стає можливим лише за умови по-перше, існування безпосередніх технічних розробок із енергозбереження, що підійдуть для масового споживання, по-друге, запровадження чіткої формули розрахунку платежів, що наступили би у майбутньому з урахуванням постійної зміни вартості паливно-енергетичних ресурсів, по-третє, для суттєвого скорочення витрат необхідно запровадити правила із економного використання ресурсів. У європейських країнах ощадливе використання ресурсів давно стали побутовою традицією для громадян а для юридичних осіб запроваджена розгалужена система пільг та санкцій.

Ще одним важливим фактором, що впливатиме на запровадження енергосервісних договорів стане проведення аудиту об'єкта переоснащення. Аудит має полягати у виявленні усіх факторів за яких формується ціна на паливно-енергетичні послуги на момент укладання договорів та провести такі розрахунки на довгострокову перспективу. Проте суттєвою перепорою для об'єктивного аудиту може стати наприклад скорочення виробництва на підприємстві та пропорційне до цього скорочення споживання ресурсів, що не залежить від запровадженої енергозберігаючої системи виробництва.

У разі якщо фактичний щорічний рівень скорочення споживання на оплату відповідних паливно-енергетичних ресурсів у результаті енергосервісу не відповідає умовам енергосервісного договору з вини виконавця енергосервісу, виконавець енергосервісу зобов'язаний усунути недоліки та/або запровадити додаткові заходи енергосервісу для забезпечення дотримання умов енергосервісного договору або відшкодувати замовнику енергосервісу суму різниці між фактичним рівнем скорочення споживання та/або витрат на оплату відповідних паливно-енергетичних ресурсів і рівнем скорочення, розрахованим на підставі умов енергосервісного договору [4].

Така відповідальність робить надання енергосервісних послуг дуже ризиковою діяльністю, що може надаватись за умови страхування ризиків за даним договором або залучення третьої сторони – гаранта виконання зобов'язань. Такі додаткові витрати призведуть до збільшення

строку із повернення втрат здійснених на запровадження енергозбереження, що неодмінно вплине на зацікавленості виконавців енергосервісного договору у укладанні такого договору.

З урахуванням того, що держава зовсім не фінансує запровадження енергосервісних договорів та не надає фінансової підтримки у його реалізації, здається за надзвичайно однобічне ставлення до сторін даного договору, де більшість прав та гарантій зосереджена на стороні замовника.

Предметом енергосервісного договору є здійснення енергосервісу на умовах конкурсу. В цій частині проявляється адміністративна складова даного договору. Відповідно до вказаного закону, якщо для визначення найбільш економічно вигідної пропозиції конкурсних торгів, крім показника ефективності енергосервісного договору, застосовуються й інші критерії оцінки, у документації конкурсних торгів визначається їх вартісний еквівалент або питома вага цих критеріїв у загальній оцінці пропозицій конкурсних торгів. Питома вага критерію «показник ефективності енергосервісного договору (чиста приведена вартість)» не може бути нижчою за 75 відсотків.

Слід врахувати, що замовниками енергосервісу можуть бути не тільки юридичні особи а й фізичні особи – громадяни, споживачі комунальних послуг. Проте за умовами ЗУ «Про запровадження нових інвестиційних можливостей, гарантування прав та законних інтересів суб'єктів підприємницької діяльності для проведення масштабної енергомодернізації» цей Закон застосовується до всіх замовників, які здійснюють закупівлі енергосервісу, незалежно від вартості предмета закупівлі.

Відповідно виконавцю договору необхідно бути проходити досить жорсткі умови конкурсу навіть заради незначних доходів від даного договору. Тим не менше, ризики з укладання енергосервісного договору з обслуговування громадян є більші ніж з обслуговування юридичних осіб. Серед основних ризиків слід назвати низький рівень навичок із економії житлово-комунальних послуг, можливість несистематичних платежів за послуги навіть за умови їх зменшення, недодержання умов договору з боку замовника та його неплатоспроможність за своїми зобов'язаннями.

Виходячи з цього здається за необхідне спростити процедуру укладання договору із енергосервісу із громадянами виключивши необхідність проходити конкурс. Також запровадити додаткову відповідальність для замовників послуг з наданням певних фінансових гарантій виконавцю.

Протягом п'яти років з дня набрання чинності названим Законом у разі відсутності засобів обліку, необхідних для визначення базового рівня споживання паливно-енергетичних ресурсів та/або житлово-комунальних послуг, передбачений енергосервісним договором рівень скорочення замовником енергосервісу споживання або витрат на оплату паливно-енергетичних ресурсів та/або житлово-комунальних послуг не може становити менше 30 відсотків. Щорічні платежі виконавцю енергосервісу за енергосервісним договором мають становити не менше 80 відсотків та не більше 90 відсотків суми щорічного скорочення витрат замовника.

У європейській практиці більш розповсюджені довгострокові енергосервісні контракти що становлять близько 15 років, проте існує різноманітні форми контрактів, що укладаються між виконавцем та замовником в залежності від домовленостей. Зокрема розповсюджена практика укладання договору на комплексне управління нерухомим майном замовника де обов'язки із управління поєднані із обов'язками з підвищення енергоефективності. При цьому сторони можуть домовитись про фінансування видатків на запровадження енергоефективних заходів та закупівлю відповідного обладнання за рахунок замовника із ротрочкою платежу на певний строк. Така практика здається дуже позитивною та більш життєздатною в умовах сучасного розвитку економіки України та початкового стану застосування енергосервісних договорів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Оновлення Енергетичної стратегії України на період до 2030 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://mpe.kmu.gov.ua/minugol/control/uk/publish/official-category?cat_id=200576.
2. Коаліційна угода [Електронний ресурс] // Офіц. сайт партії «Самопоміч». – Режим доступу: http://samopomich.ua/wpcontent/uploads/2014/11/Koalicyjna_uhoda_parafovana_20.11.pdf.
3. Про енергозбереження : Закон України від 1 лип. 1994 р. (із змінами та допов. Закону від 17 берез. 2007 р.) // Відом. Верхов. Ради України. – 1994. – № 30. – Ст. 283.
4. Про запровадження нових інвестиційних можливостей, гарантування прав та законних інтересів суб'єктів підприємницької діяльності для проведення масштабної енергомодернізації : Закон України від 9 квіт. 2015 р. // Офіц. вісн. України. – 2015. – № 37. – Ст. 57.

Мозальова Марина Володимирівна – науковий співробітник НДІ правового забезпечення інноваційного розвитку НАПрН України